

Universiteit
Leiden
The Netherlands

The cinematic Santri : Youth culture, tradition and technology in Muslim Indonesia

Nuril Huda, A.

Citation

Nuril Huda, A. (2020, March 25). *The cinematic Santri : Youth culture, tradition and technology in Muslim Indonesia*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/96244>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/96244>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/96244> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Nuril Huda, A.

Title: The Cinematic Santri : Youth Culture, Tradition and Technology in Muslim Indonesia

Issue Date: 2020-03-25

Nederlandse Samenvatting

The Cinematic Santri verkent de opkomst en ontwikkeling in de laatste tien jaar van de cinematografische praktijk van jonge vrome Moslim studenten (*santri*) die verbonden zijn aan de internaten (*pesantren*) van de grootste traditionalistische Moslimbeweging in Indonesië en elders, de Nahdlatul Ulama (NU). Deze verkenning vindt plaats vanuit verschillende perspectieven, zoals vanuit de verbondenheid die sommige Indonesische moslims wel of niet voelen met film technologie, maar ook door te kijken naar de beladen ruimte die de bioscoop soms voor gelovigen is, net zoals bepaalde beelden voor hen provocerend en problematisch kunnen zijn. De studie richt zich ook op *film Islami* en nieuwe genres die geproduceerd worden door studenten verbonden aan deze religieuze internaten, net als dat de studie kijkt naar verschillende vormen van creativiteit, experimenten, uitdagingen en de onderhandelingsruimte die gepaard gaan met de opkomst van de 'cinematische santri' als fenomeen.

Deze dissertatie is gebaseerd op een jaar veldwerk in het Jakartaanse hoofdkwartier van de NU en onderzoek in een aan de NU geaffilieerd internaat in West Java, waar ik de santri volgde tijdens het bekijken van populaire films in de bioscoop, in de wijzen waarop zij zelf korte filmproducties maakten, - vaak gesitueerd in de context en de omgeving van hun eigen internaat, - en terwijl zij hun eigen producties toonden aan NU gemeenschappen op verschillende plekken. Daarnaast werd bibliotheek- en archiefonderzoek gedaan in Jakarta (in de Sinematek Film Bibliotheek) en in Leiden (in de voormalige KITLV-bibliotheek, waarvan de collecties nu in de Leiden Asian Library aanwezig zijn), waarbij ik historisch materiaal verzamelde dat blijk kon geven van de verschillende discussies omtrent de Islamitische cinema in Indonesië. Deze materialen

bekijk ik door de lens van antropologische theorieën die oog hebben voor zowel de discursieve traditie als alledaagse moraal, en waarbij ik ook de Bourdieu en zijn idee van ‘field of cultural production’ van stal haal, en mij richt op de analyse van de visuele en materiele aspecten waarmee deze cineastisch cultuur gepaard gaat.

De resultaten van dit onderzoek worden gepresenteerd in zes hoofdstukken. Ik begin met een hoofdstuk waarin ik verder uiteenzet in welke ‘fields of cultural production’ de cineastische santri zich zoal begeeft en met welke krachten hij of zij moet wedijveren daartoe. Ik verken daarbij de sociaalhistorische achtergrond die de opkomst kan verklaren van de cineastische santri in de NU gelederen, de stijl, en discursieve traditie waarin hun cinematografische activiteiten kan worden geplaatst, evenals hoe zij zich positioneren te midden van hun eigen santri gemeenschap en ten opzichte van Moslim filmmakers van andere dan NU huize. Ik toon hier hoe het werk van santri in het NU hoofdkwartier maar ook daarbuiten gekarakteriseerd kan worden door de identificatie met de NU *pesantren* traditie. Tegelijkertijd gebruiken ze eenzelfde soort strategie om zichzelf te positioneren in een breder nationaal debat omtrent wat Islamitische film is, dit versus meer modernistische en Islamitische getinte groeperingen met hun eigen ideeën omtrent het gebruik van film. Ik betoog dat, hoewel de opkomst van cinematografische praktijken onder santri voortkomt uit zowel verandering en continuïteit in sociale, politieke en technologische aspecten van het leven binnen de NU gemeenschap, het ook gaat om onderlinge competitie over wie het voor het zeggen heeft, wie spreekt voor en namens Islam en de vraag wat de telt als de ‘juiste interpretatie’ van Islam.

In het daaropvolgend hoofdstuk analyseer ik de wijze waarop door het gebrek aan cinematografische infrastructuur een tal aan alternatieve praktijken zijn ontwikkeld die de cineastische santri faciliteren, zoals de ‘mobiele bioscoop’, het oprichten van een schrijversgemeenschap, het produceren van zelfgemaakte films en een online film(ers) infrastructuur die steeds verder wordt uitgebreid.

Door mij te richten op de meer ‘poëtische dimensie’, of te wel op die mechanismen die verder gaan dan de louter technische functie van het begrip infrastructuur, toon ik aan dat de ontwikkeling van een alternatieve filminfrastructuur door santri wordt vergemakkelijkt door een alom heersend gevoel van wat ik ‘cineastische solidariteit’ noem, dat wil zeggen, een collectief gedeeld sentiment en de gevoelde noodzaak elkaar te (moeten) ondersteunen bij de ontwikkeling van filmprojecten. Een gevoel dat vooral wordt gevormd door de gedeelde noemer die men in de NU traditie vindt.

De volgende vier hoofdstukken wijd ik aan het bespreken van een reeks van cineastische praktijken in het dagelijkse leven van de leerlingen van het Kidang internaat in West Java. Ik begin deze discussie door te kijken naar de manieren waarop de Kidang santri hun filmische praktijken tot diep in de muren van het internaat hebben gebracht. Ik concentreer mij daarbij op *pesantren* verhalen over verandering, de agenderende rol van sommige cineastische santri en de centrale rol van het citeren van klassieke Islamitische teksten (die verondersteld worden afkomstig te zijn uit de zogenaamde

kitab kuning). Hiermee rechtvaardigen zij nieuw ingeslagen wegen in het algemeen en experimentele filmische praktijken in het bijzonder. Ik laat ook zien dat film maken voor de santri vooral een ethische praktijk is geworden, omdat ideeën over de (re)productie van de bovengenoemd tekstuele traditie nauw verbonden zijn met wat zij als groep kunnen (zijn) en met hun verlangens zich vanuit hun pesantren achtergrond bezig te houden met de filmtechnologie en daaraan verwante praktijken.

In hoofdstuk vier onderzoek ik de manieren waarop film kijken en bioscoopbezoek een verlangen zijn maar ook een praktijk die volop gereguleerd is en onderhandeld moet worden door elke leerling van het Kidang internaat. Ik concentreer me in dit hoofdstuk op de productie van zowel geautoriseerd als niet-geautoriseerd ruimtegebruik, strikte regels omtrent de plaatsen waar de santri mee te maken krijgen en die bepalen wat wel en niet in-en-buiten het internaat gedaan mag worden. Maar ook de ‘seculiere spanningen’ die hierbij komen kijken alsmede de culturele en subjectieve wijzen waarop de santri met deze spanningen omgaan.

Ik besteed volop de aandacht aan de manier waarop autoriteit wordt gevestigd en bevestigd onder de leden van het Kidang Internaat. Ik laat daarbij zien dat het gebruik van de ruimte binnen en rond de pesantren voortbouwt op de daar heersende gezagsstructuur. Precies diezelfde structuren kunnen ook autoriseren dat iemand de internaat gronden mag verlaten om een ruimte te bezoeken die zo seculier is als de bioscoop. Interessant is dat dit vermogen en begrip van autoriteit wordt gecultiveerd door en in de tijd die de leerlingen in Kidang doorbrengen, en zo ook wordt doorgegeven van generatie op generatie, en zo een traditie op zichzelf aan het worden is. Traditie blijft zo een rol spelen, ook in de wijzen waarop de santri omgaat met de spanningen die voortvloeien uit de ervaring van een bezoekje aan de bioscoop.

In hoofdstuk vijf richt ik mijn aandacht op de materiële aspecten van film en andere nieuwe media technologieën die er aan verwant zijn, zoals mobiele telefonie en het Internet, maar ook op de manieren waarop ze door de leden van Kidang welhaast zij geobjectiveerd zodat ze nu gebruikt worden in het vormgeven aan individuele en collectieve identiteit, sociaal maar ook politiek onderscheid. Dit hoofdstuk laat zien hoe de betrokkenheid bij deze technologieën, samen met de communicatieve mogelijkheden die zij de gebruiker bieden, bij vooral de oudere Kidang generatie angst inboezemt en vaak heeft geleid tot een verstoring van de openbare orde en het gezag binnen de pesantren. In tegenstelling daartoe gebruikt de jonge generatie santri veel van de materiële aspecten van deze nieuwe technologie om te contempleren over hun eigen ambities, de hang naar Westerse ideeën van moderniteit, ondanks dat een dergelijk moderniteitsbesef door veel Kidang leden als destructief wordt ervaren en wordt gezien als een gevaar voor het vroom gedrag en de zedelijkheid van de santri. Hiertoe hebben de santri een bepaald discours ontwikkeld dat uiteenzet hoe zij technologie kunnen beheersen en hoe het ingezet kan worden voor eigen gebruik en naar eigen smaak en behoefte. Of, zoals men het in eigen retoriek vangt: men kan ‘santri zijn en modern’, niet alleen ‘santri, maar modern’.

In het laatste hoofdstuk van dit proefschrift onderzoek ik de manieren waarop afbeeldingen van het internaat leven worden geproduceerd in en door de films van de Kidang santri. Hier besteed ik aandacht aan de beslissing wat of niet te filmen sterk beïnvloed wordt door verschillende verlangens en intenties. Meer in het bijzonder onderzoek ik hier de kennis van het maken van films wordt opgedaan, de machtsverhoudingen en morele waarden die de dagelijkse praktijken en het geloof in Kidang pesantren als een onderwijsinstelling bepalen, alsmede de verschillende vormen van representatie van de pesantren wereld in de Indonesische filmgeschiedenis. Ik beweer dat de effectiviteit van gebruikte afbeeldingen niet alleen gerealiseerd wordt op het scherm, maar dat de effectiviteit van dergelijke afbeeldingen zich ook ontvouwt op de wijze waarop ze emotioneel, technisch, religieus en politiek significant worden gemaakt in de context van hoe de Kidang-leden hun eigen leefwereld invullen en van betekenis voorzien.

Tegen het einde van dit hoofdstuk verbreed ik mijn betoog door te onderzoeken in hoeverre film kan worden gebruikt als een middel om een soort moslimvrouwelijkheid uit te drukken op een plek die sterk wordt gedomineerd door een patriarchale cultuur, dit gezien het feit dat de meerderheid van Kidang-leden die zich bezighouden met het maken van films (niet) toevalligerwijs ook vrouwen zijn.

Ik laat daarbij zien dat vrouwelijke studenten en docenten in Kidang door middel van door hun gebezigde filmpraktijken in staat zijn om hun vrouwzijn bewust vorm te geven en uit te spraken te midden en ten opzichte van Kidang's door mannen gedomineerde publiek. Ironisch genoeg wordt dit juist mogelijk gemaakt door het feit dat film voor veel van de NU-leiders momenteel niet erg wordt gewaardeerd, en zelfs niet centraal staat binnen de NU als beweging. Met andere woorden, het is vanwege deze marginale positie van film onder de NU-leiders dat deze vrouwelijke studenten bepaalde expertise kunnen opzoeken die vooralsnog als minder prestigieus te boek staat en van bovenaf nochtans minder aandacht krijgt.